

УДК 342.7

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2024.03.8>

ПРАВО НА ШТУЧНЕ ПЕРЕРИВАННЯ ВАГІТНОСТІ (АБОРТ) В ПРАКТИЦІ ВЕРХОВНОГО СУДУ США: ОГЛЯД ОСТАННІХ ТЕНДЕНЦІЙ

Забокрицький І.І.,

доктор юридичних наук, доцент,

доцент кафедри теорії права та конституціоналізму

Інституту права, психології та інноваційної освіти

НУ «Львівська політехніка»

Забокрицький І.І. Право на штучне переривання вагітності (аборт) в практиці Верховного суду США: огляд останніх тенденцій.

В даній статті розглянуто останні тенденції щодо права на штучне переривання вагітності (аборт) в практиці Верховного суду США. Встановлено, що саме право на аборт не є складовою тексту Конституції США – воно не було передбачено ні в оригінальному тексті, ні в Біллі про права, ні в подальших поправках. Однак, регулювання права на аборт стало предметом судового розгляду та низки рішень Верховного Суду США. Питання є не лише правовим, але й політичним – зокрема, ставлення до регулювання права на аборт, питання про те, чи воно повинне бути вирішене на федеральному рівні, чи на рівні окремих Штатів, яку дискрецію надавати Штатам, тощо. Це питання є частиною дебатів, суспільної дискусії, практично на кожних виборах до США. Зроблено огляд основних рішень Верховного суду США в цій сфері, зокрема), *Roe v Wade*, *Dobbs v. Jackson Women's Health Organization*, *Alliance for Hippocratic Medicine v. FDA*. Зроблено висновок, що право на аборт в США не є закріпленим на рівні Конституції, і це створює певні проблеми, оскільки дозволяє апелювати частині теоретиків та практиків, що відсутність такого конституційного закріплення свідчить про небажання надавати цьому праву статус основного права, захищеного Конституцією. Стверджується, що з таким аргументом варто не погодитись, оскільки в правовій традиції США значна кількість прав так чи інакше виводяться з тексту Конституції в судовій практиці, і тому розуміння права на аборт як такого, яке знаходить своє підґрунтя в чотирнадцятій поправці до Конституції США, є цілком виправданим. Вказано, що останні тенденції, зокрема справи, які були розглянуті чи перебувають на розгляді в 2022-2024 роках свідчать про те, що стабільність правового регулювання щодо права на аборт в США похитнулась. Майже 50 років діючого прецеденту *Roe v Wade* не було достат-

ньо для переконання частини спільноти в тому, що право на аборт справді міцно вкоренилось в американській історії та традиції. Позбавивши захищеності на конституційному рівні, це дозволило дати значну дискрецію Штатам, які можуть вводити різні види регулювання, аж до повної заборони. *Food and Drug Administration v Alliance for Hippocratic Medicine* ще більше продовжив «атаку» на це право, що також може зачепити інтереси значної кількості жінок в США. Підсумвано, що останні тенденції мають більш політичне, ніж правове забарвлення, викликані скоріше ідеологічними мотивами, оскільки не було наведено достатньо переконливих аргументів, для того, щоб відмовитись від попередньої практики, зафіксованої *Roe v Wade*. Закріплення ж права на аборт на рівні Конституції США (за допомогою поправки) могло б допомогти, однак виглядає малореальним, враховуючи поляризованість суспільства.

Ключові слова: конституційне право на штучне переривання вагітності (аборт), *Roe v Wade*, *Dobbs v. Jackson Women's Health Organization*, *Alliance for Hippocratic Medicine v. FDA*, Верховний суд США.

Zabokrytskyy I. The right to artificial termination of pregnancy (abortion) in the practice of the US Supreme Court: a review of recent trends.

This article examines the latest trends in the US Supreme Court's jurisprudence on the right to artificial termination of pregnancy (abortion). It is stated that the right to abortion is not an integral part of the text of the US Constitution - it was not provided for in the original text, nor in the Bill of Rights, nor in subsequent amendments. However, the regulation of the right to abortion has been the subject of litigation and a number of decisions of the US Supreme Court. The issue is not only legal, but also political - in particular, the attitude to the regulation of the right to abortion, the question of whether it should be resolved at the federal level or at the level of individual states,

what discretion should be given to the states, etc. This issue is a part of the debate, a public discussion, in almost every US election. Main decisions of the US Supreme Court in this area are reviewed, in particular *Roe v. Wade*, *Dobbs v. Jackson Women's Health Organization*, *Alliance for Hippocratic Medicine v. FDA*. It is concluded that the right to abortion in the United States is not enshrined in the Constitution, and this creates certain problems, since it allows some theorists and practitioners to appeal to the fact that the absence of such constitutional enshrinement indicates an unwillingness to grant this right the status of a fundamental right protected by the Constitution. It is argued that this argument should be disagreed with, since in the US legal tradition a significant number of rights are somehow derived from the text of the Constitution in judicial practice, and therefore the understanding of the right to abortion as such which is grounded in the Fourteenth Amendment to the US Constitution is fully justified. It is pointed out that recent trends, in particular, the cases which have been heard or are pending in 2022-2024, indicate that the stability of legal regulation of the right to abortion in the United States has been shaken. Almost 50 years of *Roe v. Wade* precedent were not enough to convince some in the community that the right to abortion is truly firmly rooted in American history and tradition. By depriving it of constitutional protection, it allowed for considerable discretion to be given to the states, which could impose various types of regulation, up to and including a complete ban. *Food and Drug Administration v. Alliance for Hippocratic Medicine* further extended the «attack» on this right, which may also affect the interests of a significant number of women in the United States. To summarize, the recent trends are more political than legal, caused rather by ideological motives, as there were not enough convincing arguments to abandon the previous practice established by *Roe v. Wade*. Enshrining the right to abortion at the level of the US Constitution (through an amendment) could help, but seems unrealistic given the polarization of society.

Key words: constitutional right to artificial termination of pregnancy (abortion), *Roe v. Wade*, *Dobbs v. Jackson Women's Health Organization*, *Alliance for Hippocratic Medicine v. FDA*, Supreme Court of the USA.

Постановка проблеми. Права та свободи людини і громадянина – це центральне питання конституційного права в будь-якій державі. Але, зрозуміло, актуальність тих чи інших питань в кожній державі є різною, що зумовлено різними факторами – в тому числі умовами історичного розвитку тієї чи іншої держави, менталітетом, правовими традиціями, тощо. Наприклад, пи-

тання права на аборт в Україні не є таким, що активно дискутується – воно чітко врегульовано в Цивільному кодексі України (далі – ЦК України). В ч. 6 ст. 281 ЦК України передбачено, що «Штучне переривання вагітності, якщо вона не перевищує дванадцяти тижнів, може здійснюватися за бажанням жінки. У випадках, встановлених законодавством, штучне переривання вагітності може бути проведене при вагітності від дванадцяти до двадцяти двох тижнів. Перелік обставин, що дозволяють переривання вагітності після дванадцяти тижнів вагітності, встановлюється законодавством» [1]. Таким чином, регулювання цього права в Україні є чітким, не піддається активним дебатам, та не є таким, яке часто стоїть на порядку денному.

Натомість в Сполучених Штатах Америки (далі – США) це питання є набагато серйознішим. Саме право на аборт не є складовою тексту Конституції США – воно не було передбачено ні в оригінальному тексті, ні в Біллі про права, ні в подальших поправках. Однак, регулювання права на аборт стало предметом судового розгляду та низки рішень Верховного Суду США. Питання є не лише правовим, але й політичним – зокрема, ставлення до регулювання права на аборт, питання про те, чи воно повинне бути вирішене на федеральному рівні, чи на рівні окремих Штатів, яку дискрецію надавати Штатам, тощо. Це питання є частиною дебатів, суспільної дискусії, практично на кожних виборах до США. Питання про ставлення до правового регулювання права на аборт задають і потенційним кандидатам на посаду судді Верховного суду США. Тому його актуальність тяжко переоцінити.

Відтак, **метою** даної статті є розгляд основних тенденцій, які склались щодо правового регулювання конституційного права на аборт в США, їх аналіз.

Щодо стану опрацювання проблематики, то хоча оцінці рішення у справі *Roe v. Wade* приділена значна увага у правовій науці, то останні тенденції ще не були предметом ґрунтовного аналізу, особливо в Україні.

Виклад основного матеріалу. Як ми вже зазначали, питання регулювання права на аборт в США активно дебатуються. Для того, щоб досягнути стабільності правового регулювання, особливо у сфері захисту фундаментальних прав людини, корисно, якщо таке право врегульовано на конституційному рівні. Одним із таких прикладів, стало нещодавнє закріплення права на аборт на рівні Конституції у Франції. Як повідомляє Human Rights Watch, в березні 2024 р. на спеціальному конгресі у Версалі, французький парламент переважною більшістю проголосував за те, щоб доповнити французьку Конституцію правом на аборт. Хоча, як

вказує організація, аборт був законним у Франції з 1975 р., «цей історичний крок має на меті встановити гарантію проти глобальних нападів на доступ до абортів і права на сексуальне та репродуктивне здоров'я: президент Еммануель Макрон ініціював його після того, як Верховний суд Сполучених Штатів змінив рішення *Roe v Wade*, яке конституціонувало право на аборт як частина права на приватне життя» [2]. Таким чином, основним аргументом для того, щоб закріпити це право саме на рівні Конституції, було надати додатковий захист – оскільки, якби це право залишалось лише на рівні закону, був би значний ризик, що в залежності від політичних обставин, воно могло б бути суттєво обмежено. Відзначаємо також, що поштовхом до такої ініціативи було саме нещодавнє рішення Верховного Суду США (про що детальніше згодом у цій статті). Як бачимо, це ще раз доводить взаємопов'язаність багатьох правових систем у світі. Зміни в тій чи іншій державі, навіть яка належить до іншої правової сім'ї, можуть повпливати на розвиток права у іншій державі. Враховуючи, що права та свободи людини та громадянина є універсальними, такий вплив є не випадковим. Тому ми схильні погодитись з висновками Human Rights Watch, згідно яких це «голосування, перше в світі запровадження чіткого захисту абортів у національній конституції, є перемогою для організацій громадянського суспільства, які наполягали на репродуктивній справедливості. Це важливий крок для захисту права на автономію, гарантуючи людям можливість приймати обґрунтовані рішення щодо власного життя, тіла, здоров'я та благополуччя. Це включає вибір щодо сексуального та репродуктивного здоров'я, включаючи аборти» [2].

Повертаючись до США, нагадаємо, що право на аборт не є складовою частиною Конституції США, але було визначено та врегульовано як частина конституційного права США в низці рішень Верховного суду США. Ключовим із них було рішення у справі *Roe v Wade* від 1973 р. [3]. Зокрема, «У своєму рішенні від 1973 року «*Roe v Wade*» Верховний суд визнав, що право на свободу в Конституції, яка захищає особисту приватність, включає право вирішувати, чи продовжувати вагітність. *Roe* вперше поставив прийняття рішень щодо репродуктивних питань поряд з іншими основними правами, такими як свобода слова та свобода віросповідання, надавши йому найвищий ступінь конституційного захисту, відомий як «суворий контроль» (в оригіналі «*strict scrutiny* – *примітка наша*). Верховний суд вимагав від штату виправдовувати будь-яке втручання в право на аборт, показуючи, що він мав «переконливий інтерес», і постановив, що жоден інтерес не є достатньо переконливим, щоб заборонити аборт до життє-

здатності. Після досягнення точки життєздатності держава може заборонити аборти або вжити інших заходів для просування своїх інтересів у захисті плоду. Однак навіть після цього аборт повинен бути дозволений, щоб захистити життя та здоров'я пацієнта.» [4] Важливо, що це рішення було прийнято переважачою кількістю голосів – 7 проти 2. Цікавою є аргументація Верховного суду США. Як зазначається, «[с]уд постановив, що набір законів Техасу, які передбачають кримінальну відповідальність за аборти, у більшості випадків порушують конституційне право на недоторканність приватного життя, яке, на його думку, неявно міститься в гарантії свободи, передбаченій положення про належну правову процедуру Чотирнадцятої поправки («...жоден штат також не може позбавляти будь-яку особу життя, свободи чи власності без належного судового процесу»)» [5]. Таким чином, ми бачимо, що Верховний суд США вивів це правило імпліцитно із конституційних положень, в даному разі – з чотирнадцятої поправки до Конституції США. Зазначимо, що це є стандартною практикою для Верховного суду США – попри те, що значна кількість тих чи інших прав прямо не передбачені Конституцією США, але вони так чи інакше виводяться із її положень. Цей підхід має як багато плюсів – оскільки дозволяє із відносно невеликого тексту Конституції, до якого за всю його історію було внесено незначну кількість поправок (лише 27) вивести та зафіксувати в судових рішеннях низку прав та гарантій. Водночас, разом з тим це і несе певну небезпеку – що в наступних судових рішеннях те чи інше право може бути інтерпретовано інакшим чином, звужено, тощо. Попри прецедентний характер права у США, необхідність слідувати доктрині *stare decisis* (зокрема, «[у] справі «*Кімбл проти Marvel Enterprises*» Верховний суд США описав аргументацію «*stare decisis*» як «сприяння рівноправному, передбачуваному та послідовному розвитку правових принципів, сприяння покладанню на судові рішення та сприяння фактичній та такій як вона сприймається чесності судового процесу» [6]. При цьому «[х]оча суди рідко скасовують прецедент, Верховний суд США у справі *Seminole Tribe of Florida проти Флориди* пояснив, що *stare decisis* не є «невблаганним наказом». Коли попередні рішення є «нездійсненими або погано аргументованими», тоді Верховний суд може не дотримуватися прецеденту, і це «особливо стосується конституційних справ» [6]. Таким чином, як бачимо, необхідні переконливі причини для того, щоб не слідувати прецеденту.

Не будемо ретельно аналізувати подальшу історію конституційного права на аборт в США, оскільки вона може стати предметом окремого дослідження, значно ширшого за обсягом

ніж стаття, а зупинимось на останніх тенденціях, що склались в 2022–2024 рр. Зокрема, в 2022 р. було прийнято рішення у справі *Dobbs v. Jackson Women’s Health Organization* [7].

Це рішення, зокрема, містило наступні висновки:

- Суд пояснив, що критичне питання полягало в тому, чи надає «правильно зрозуміла» Конституція право на аборт. Суд спочатку заявив, що Конституція не містить прямих посилань на аборти.
- Звідси суд встановив, що аборти не мають глибокого коріння в історії та традиціях нації. Суд уточнив, що застереження про належну правову процедуру захищає лише два типи матеріальних прав, права, гарантовані першими вісьмома поправками, та права, які вважаються основними. Таким чином, Суд зазначив, що історія абортів у США є «як злочином» - що на момент прийняття Чотирнадцятої поправки три чверті штатів визнали аборт злочином на будь-якому терміні вагітності. Суд пояснив, що це було так до *Roe v. Wade*, і, отже, «свобода» не визнавала аборт як основоположне право, яке корениться в природі, історії чи традиціях нації. Суд заявив, що «*Roe* проігнорував або спотворив цю історію».
- Суд також пояснив, що «населення різних Штатів» можуть оцінювати інтереси між «потенційним життям» і «жінкою, яка хоче зробити аборт» інакше, ніж Суд. Зрештою, Суд дійшов висновку, що аборт не є частиною ширшого закріпленого права — що виправдання цієї передумови «доводить занадто багато». Суд зазначив, що пов'язування абортів з правом на автономію чи «визначення власної концепції існування» також дозволить дозволити основні права на «незаконне вживання наркотиків або проституцію» [8].

Як бачимо, аргументи доволі суперечливі. Так, Верховний суд США зазначає, що Конституція США не має прямого посилання на право на аборт, і це дійсно так. Але цей аргумент є недостатньо сильним, оскільки, як ми вже стверджували раніше, Конституція США має не такий знаний перелік прав, оскільки багато із них так чи інакше виводяться із тексту Конституції в низці судових рішень. Щодо аргументу, що вони не мають глибокого коріння в історії та традиції нації, то ми теж схильні не погодитись із таким аргументом. По-перше, право на аборт було закріплене як конституційне право у *Roe v. Wade* з 1973 по 2022 рр. – майже 50 років. Це достатньо значний період часу, який охопив не одне покоління американців, які росли з розумінням цього права як конституційної гарантії. По-дру-

ге, сама історія США свідчить про те, що право еволюціонувало – не випадково, що ті чи інші права знаходили свій розвиток з плином часу, а з моменту заснування США і аж до завершення громадянської війни існувало рабство. Якщо опиратись лише на історію, тоді можна дійти до хибного аргументу, що суспільства не еволюціонують і не можуть розвиватись, в тому числі й в рамках правового регулювання. Щодо останнього аргументу, то таке твердження нам видається дещо маніпулятивним, адже закріплення права на аборт не означає, що це є підставою для виправдання права на вживання наркотиків чи проституцію. Крім того, сам факт того, що рішення було прийнято після майже 50 років існування *Roe v. Wade*, свідчить про значний вплив політичних питань та особистої ідеології суддів на зміст цього рішення.

Ще одна справа, яка зараз (станом на 26 квітня 2024 р.) знаходиться на розгляді у Верховному Суді США – це *Food and Drug Administration v. Alliance for Hippocratic Medicine*. Зокрема, як описує цю справу Центр за репродуктивні права «Медикаментозний аборт є найбільш поширеним методом переривання вагітності в Сполучених Штатах, на нього припадає більше половини всіх абортів. Міфепристон є частиною схеми лікування двома препаратами для медикаментозного абортів і вперше був схвалений Управлінням з контролю за якістю харчових продуктів і медикаментів США в 2000 році. З моменту схвалення препарат має добре задокументовану безпеку, що підтверджено його реальним використанням понад п'ятьма мільйонами людей, а також сотнями додаткових високоякісних досліджень. Цей позов, поданий прихильниками, які виступають проти абортів, проти FDA та Управління охорони здоров'я та соціальних служб США (HHS) у листопаді 2022 року, оскаржує початкове схвалення FDA міфепристону, а також його останні дії щодо розширення доступу до препарату. Якщо позов буде успішним, доступ до найпоширенішого режиму медикаментозного абортів, який використовується в США, припиниться по всій країні — навіть у тих штатах, де права на аборт захищені» [9]. Як бачимо, справи, що знаходяться на розгляді у Верховному суді США стосуються різних питань – як загалом статусу права на аборт (як у справах *Roe v. Wade* чи *Dobbs v. Jackson Women’s Health Organization*) так і окремих його аспектів – зокрема способів, в які можна здійснювати штучне переривання вагітності. І оскільки медикаментозний аборт набуває все більшого поширення в США, то обмеження його використання може привести до суттєвого звуження цього права.

Висновки. Як висновки, можемо стверджувати наступне. Право на аборт в США не є закріпленим на рівні Конституції, і це створює

певні проблеми, оскільки дозволяє апелювати частині теоретиків та практиків, що відсутність такого конституційного закріплення свідчить про небажання надавати цьому праву статус основного права, захищеного Конституцією. Ми не погоджуємось з таким аргументом, оскільки в правовій традиції США значна кількість прав так чи інакше виводяться з тексту Конституції в судовій практиці, і тому розуміння права на аборт як такого, яке знаходить своє підґрунтя в чотирнадцятій поправці до Конституції США, є цілком виправданим. Останні тенденції, зокрема справи, які були розглянуті чи перебувають на розгляді в 2022–2024 роках свідчать про те, що стабільність правового регулювання щодо права на аборт в США похитнулася. Майже 50 років діючого прецеденту *Roe v Wade* не було достатньо для переконання частини спільноти в тому, що право на аборт справді міцно вкоренилось в американській історії та традиції. Позбавивши захищеності на конституційному рівні, це дозволило дати значну дискрецію Штатам, які можуть вводити різні види регулювання, аж до повної заборони. *Food and Drug Administration v Alliance for Hippocratic Medicine* ще більше продовжив «атаку» на це право, що також може зачепити інтереси значної кількості жінок в США. Вважаємо, що останні тенденції мають більш політичне, ніж правове забарвлення, викликані скоріше ідеологічними мотивами, оскільки не було наведено достатньо переконливих аргументів, для того, щоб відмовитись від попередньої практики, зафіксованої *Roe v Wade*. Закріплення ж права на аборт на рівні Конституції США (за допомогою поправки) могло б допомогти, однак виглядає малореальним, враховуючи поляризованість суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цивільний Кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
2. Human Rights Watch. France Protects Abortion as a 'Guaranteed Freedom' in Constitution URL: <https://www.hrw.org/news/2024/03/05/france-protects-abortion-guaranteed-freedom-constitution>.
3. *Roe v. Wade*, 410 U.S. 113 (1973)
4. *Roe v. Wade*. Center for Reproductive Rights. URL: <https://reproductiverights.org/roe-v-wade/>.
5. *Roe v Wade*. Encyclopedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/event/Roe-v-Wade>.
6. Legal Information Institute, Cornell Law School. *Stare Decicis* URL: https://www.law.cornell.edu/wex/stare_decisis.
7. *Dobbs v. Jackson Women's Health Organization*, No. 19-1392, 597 U.S. 215.
8. Legal Information Institute, Cornell Law School. *Dobbs v. Jackson Women's Health Organization* (2022) URL: https://www.law.cornell.edu/wex/dobbs_v._jackson_women%27s_health_organization_%282022%29.
9. *Alliance for Hippocratic Medicine v. FDA. Center for Reproductive Rights*. URL: <https://reproductiverights.org/case/alliance-for-hippocratic-medicine-v-fda/>.